ئایا بزوتنەوەی کرێکاران، بزوتنەوەی سۆشیالیستی، ئەنارکستییە؟.. زاهیر باهیر

سۆشیالیستە دەستاخوازەکان و کۆمۆنیستەکان تا ئادیەکیش هەندێك لە ئەنارکستەکان وا دەزانن ئەم دوو بزوتنەوەیە یەکن و یەك ئامانجیان هەیە . من لەم وتاردا دەمەوێت ئەو جیاوازییە بخەمە بەرچاو و ئەو جارە تیشکێکی زیاتر بخەمە سەر ئەو ناگەیەنێت کە هەزی کرێکاران کە شۆڕیانی ئابووری وەاتیان بەدەستەوەیە فەرامۆش بکرێت، نا ، بەڵکو دەتوانین بڵێین کە شکستی سۆشیالیستی/ ئەنارکستی بە بە بەشداریکردنی چینی کرێکاران و گەورەکیان هەرگیز ڕوونادات .

من لەردا دەمەوێت باسم دەکرێت ئەوە بزانین کە کرێکاران، لە جەوهەردا، (پێتەنشەی) بەو واتایەی کە دەخوازرێت و داوایان لێدەکرێت شۆشگێڕ نین. بزوتنەوەی کرێکاران بزوتنەوەیەکی نقابییە سەراپای داخوازییەکانیان لە واقیعی چەوساندنەوەی خەیانەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەوان هەیدەی زیاتر، کرێی زیاتر و سەلامەتی باشتری سەر کار، مافی دروسکردنی سەندیکا، کورتکردنەوەی کاتژمێری سەر کار، باشترکردنی ژیانیان، هەلومەرجی باشتری سەر کار و مەتی زیاتر و هەندێك مافی خەزانی دیکە، کرێکاران ئەمانیان دەوێت و خەباتی بۆ دەکەن. زیاترین داخوازییان بەشداریکردنیانە لە ئیدارەی کارگە و کەمپانیاکاندا و دەستکەوتنی پشکێ. بەواتایەکی دیکە کار لەسەر ڕوشکردن و ڕیفەرمکردنی سیستەمی سەرمایەداری و مانەوەی دەکەن، ئەمە بارودۆخی کرێکاران بووە لە کۆن و ئێستاشدا. بە گومان لە ئێستادا ئەم بارودۆخە باشتر دەبینین بە تایبەت تۆژاڵکی کرێکاری ئەرستەقراتی لەناو کرێکراندا دروست بووە کە کرێکارانی پیشەسازییە گرنگەکان و تەکنەلۆجیا پێشکەوتووەکانن.

تا ئێستاش خەباتی کرێکاران خەباتی ئابووریانەیە نەك سیاسیانە، خەباتی نقابیانەیە نەك حیزبییانە، دژ بە دەسەڵات و دەوڵەت نییە، بەڵکو خۆگونجاندن و ڕێکخستنەوەیەتی لە سای سیستەمەکەدا بەڵام بە ژیانێکی باشترەوە. کرێکاران دەتوانن حکومەتەکان، دەوڵەتەکان لە ماوەیەکی کەمدا بگەڕێنن بەڵام ناتوانن و کاری ئەوانیش نییە کە هەرس بە سیستەمەکە بهێنن و بیگەڕێنن .

بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی/ سۆشیالیزمی/ ئەنارکستی لەگەڵ بزوتنەوەی

کرێکاراندا زۆر جیاوازن. ئەمان لە هەوڵی هەوڵشاندنەوەی کاری کرێگرتە و سیستەمی سەرمایەداریدان، دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی ناچینایەتی و ناپلەبەندیی.

توخم و حیزبە کۆمۆنیستەکان/ سۆشیالیستە دەسەڵاتخوازەکان خۆیان باش دەزانن کە کرێکاران شۆڕشگێڕ نین بە واتای لەناوبردنی سیستەمەکە و دامەزراندنی سۆشیالیزم/ کۆمۆنیزم، هەر بۆ هەکارەش ئەوان خۆیان بە دینەمۆی شۆڕش دەزانن و لە هەوڵی گواستنەوەی هۆشیاری سیاسی و شۆڕشگێڕانەدان بە ناویان . چونکە ئەمان تەواو پێجەوانەی ئەوان، کرێکاران، بیر دەکەنەوە بە گرتنەدەستی دەسەلات، گوایە ئەمان ڕێفۆرمیان ناوێت و لە ڕێگەی ئەو دەسەڵاتەوە دەتوانن کۆمەڵە بەرەو کۆمەڵگەی ناچینایەتی و ناپلەبەندیی ببەن .

ئەمان بارودۆخی کرێکاران باش دەزانن کە شادەماری ئابووری وڵاتیان لە دەستدایە و دەتوانن زیان بوەستێنن، قازانج ڕاگرن، دەوڵەت و سیستەمەکەی سست بکەن، ئەمانیش دەیانکەنە پێشڕەوێک بۆ بەدەستهێنانی دەسەڵات هەر وەکو چۆن پێشتر کردویانە و ڕووی داوە.

ئەوەی لای من ڕوونە: یەک: کرێکاران هۆشیاری چینایەتییان هەیە چونکە هەن، بوونی هەر کەس و هەر زیندەوەر و گیانلەبەر و هەر لایەنێک بوونی هۆشیاریش بە گوڕەی ئەو ژینگەیەی کە تێیدا دەژین لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت، هۆشیاریش بە مەبەستی پاراستن لە خۆ و مانەوە و بژێویان و خوودبەرژەوەندییە. دوو: وەکو لەسەرەوە وتم شۆڕش هەرگیز ناباێت گەر کرێکاران بەشداری نەکەن و قوفڵ لە بەرهەمهێنانی زیاتر و قازانجی زیاتر نەدەن. ئەمش مانای ئەوە نییە کە ئەوان دەتوانن یا دەیانەوێت سیستەمەکە، سیستەمی کاری کرێگرتە هەڵوەشێننەوە، ئەوە کاری ئەوان نییە و بەدەرە لە ئەجێندەی خەباتکردنیان. سێ: ئەوەش دەزانم لە ڕووی مێژوویەوە زۆرێک لە بزووتنەوە سۆسیالیستیەکان، پارتەکان لە ڕێکخستنەکانی چینی کرێکارەوە گۆشەیان کردووە و هەر بەهەی ئەوانیشەوە چینی کرێکاران ئاشنا بوون بە سۆشیالیزم و ئایدیاکە و لە نۆیاندا تێشنەی کردووە.

لە مێژوودا گەلێک ڕاپەڕین و ڕووداو دەبینین کە بە دەنیاییەوە کرێکاران تێیاندا بەشداری گرنگیان کردووە، ئەمانەش بوونەتە نموونەیەک کە هەمیشە سۆشیالیست و کۆمۆنیستی دەسەڵاتخواز و بڕێک لە ئەنارکستەکانیش ئاماژەی پێدەدەن و دەیکەنە بەڵگە کە گوایە ڕاپەڕین و شۆڕشەکان کە بوون، ئەوە دەسەڵمێنن کە بزوتنەوەی کرێکاران و بزوتنەوەی سۆشیالیستی یەک شتن شۆڕش شۆڕشی کرێکارییە. نکۆی ناکرێت ئەمە ڕای کارل مارکس-یش بووە هەر ئەو هەکارەش بووە کە ئەو دەی بە قۆناخی سەرمایەداری و پێشەوچوونی تەکنەلۆجیا خۆش

بوون کە دەبێتە هۆی زیادکردنی ژمارەی کرێکارانی پیشەسازی و هەر ئاواش دەبنە دینامۆی شۆڕش چونکە لە ڕووی جڕاتیشەوە[نەوعییەت] دەگەڵن، ئەو دەستاتۆشی کە دروستی دەکەن دەوڵەتی دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریایە.
من بە پێویستی دەزانم بە سەلماندنی بەچوونەکەم نموونە گرنگەکانی بزوتنەوە کرێکاریەکان کە لە کۆتایی چڕخی نۆزدە و سەرەتای چڕخی بیستدا ڕوویان داوە بهێنمەوە. لەڕدا پێنا بە هەندێك ئامار دەدەم لە ڕونکردنەوە و گەیاندنی مەبەستەکەم سەبارەت بە ژمارەی کرێکارانی ئەو وڵاتانە و ئێندام و لایەنگرانیان بە ڕێکخراو و پارتەکانی ئەو سەردەمە.
یەك: کۆمونی پاریس :
کۆمونی پاریس لە ساڵی 1871 ڕوویدا و بە ماوەیەی 72 ڕۆژ دەوامی کرد. لەم ماوەیەدا زۆرێك لە بەیار و دامەزراوە سەرمایەدارییەکانیان هێڕشانەدە وێك کارکردنی شەوانە، قەدەخەکردنی کارکردنی منداڵان، بەکارهێنانی خانووبەرە خراپەکان، کەمکردنەیتیکردنی موڵك و ماڵ و گۆڕینی وەزارەتە کۆنەکان بە 10 کۆمیسیۆنی جیاجیکردن کە هەر کۆمیسیۆنێك هاوشێوەی وەزارەتێك بوو لەگەڵ زۆر خاڵی گرنگتری دیکە. کرێکار شۆڕشگێڕەکان بە زۆری لەژێر هەژموونی بلانکییەکان و سۆشیالیست و ئەنارکستەکاندا بوون. ئەم ئەزموونە زۆر جار لەلایەن مارکسیستەکانەوە وەك یەکەم هەوڵی جددی چینی کرێکار بۆ لەناوبردنی سەرمایەداری ئاماژەی پێدەکرێت.
ئەو ئیدارەیەی کە لەوە دروست بوو لەبەر ئەوەی تەنها 72 ڕۆژ دەوامی کرد ئیدارەیەکی تەواوی کرێکاران نەبوو هەروەها بیرکراتیانەش نەبوو لەبەر ئەوەی کۆمون زۆر تەمەنی کورت بوو. دەستاتی یاسادانان-جیاجیکاری ئەنجومەنی کۆمون- بوو، کە لە 26ی ئازاری 1871 هەڵبژێردرا. کەی گشتی ئێندامانی هەڵبژێردراو 92 ئێندام بوون بەڵام ژمارەی ئەوانەی کە لە ڕاستیدا خزمەتیان کردووە لە هەر کاتێکدا 79 ئێندامی چالاك بوون. ژمارەی کرێکارانی نێو ئەنجوومەنەکە نزیکەی 30- 40 ئێندام بوون. ژمارەیەکی دیکەش لە مامۆستایان و ڕۆژنامەنووسان و کارمەندان و دوکاندارە بچووکەکان گروپێکی تر بوون کە لە ئەنجوومەنەکاندا بەشداربوون. لە شانی ئەمانیشەوە پیشەییەکانی وەکو پارێزەران، پزیشکان کەمینەیەکی بچووك بوون زۆرینەیان پاشخانی چینی کرێکاریان یاخود چینی ناوەڕاستی خوارەوەیان هەبوو کە زۆرکیان داهاتیان لەڕادەبەدەر کەم بوو.

ژمارەی دانیشتوانی ئەو کاتەی پاریس لە نێوانی 1.8 بۆ 2 ملیۆن

بوون ، بەرام شێ و برسێتی و دڕکردن زۆر کەمیکردنەوە . لەگەڵ ئەوەدا لایەنگرانی کرێکاران بە کۆماریەکان/ جاکۆبینەکان کە (کۆماریەی سوورەکان)شیان پێدەوترا 400 هەزار – 500 هەزار کرێکار بوون. سۆسیالیستەکان، بلانکویستەکان (سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان) خاوەنی 200 هەزار – 250 هەزار ئەندامی کرێکار بوون هاوکاتیش ئەندامانی نیونەتەوەیی یەکەم، کە بە ' ئای دەبڵی ئێی'ش ناسرابوو، هەردووك لایەنی وەکو مارکسیستەکان و سەر بە پرۆدۆنیەکانیانی لێخۆگرتبوو. ئەمانیش لە پاریس لە ساڵی 1871 دا 65 هەزار بە 70 هەزار ئەندمیان هەبوو. کۆمۆنیست و مارکسیستەکان کەمینەیەکی بچووک بەرام کاریگەر بوون. ئەنارکیستەکان لە ڕووی فیکریەوە گرنگ و کاریگەر بوون بەتایبەت پرۆدۆنیەکان بەرام لە ڕووی ژمارەیەوە باڵادەست نەبوون. بەشێکی زۆری کرێکارانی پاریس کۆماریی و چەپ و سۆسیالیست بوون، لەگەڵ هیچ پارتێکی ستراکتۆردا هاوتەریب نەبوون.

دوو: بزوتنەوەی چینی کرێکران و شۆڕشی بەلشەفیکەکان:
شۆڕشی بەلشەفی ڕووسیای ساڵی 1917 کە سەڤێتات (ئەنجوومەنی کرێکاران) دامەزرا و دەست بەسەر کارگەکاندا گیرا و بوونە بەشێك لە بزوتنەوەی بەلشەفیکەکان. هەکارەکەش ئەوە بوو کە پارتی بەلشەفیەك لایەنگر و ئەندام و چالاکوانێکی زۆریان لە ناو کرێکاراندا هەبوو ئەمەش وای کرد کە لایەن زۆرێك لە کرێکارانەوە پشتیوانی لێبکرێت بە ڕوخاندنی حکومەتی کاتی ئیدی خاوەندارێتی تایبەتی پیشەسازی گەورە کۆتایی هات، هەمووی بووە موڵکی دەوڵەت.
با سەرنجێك لە ئامارەکان بدەین سەبارەت بە ژمارەی کرێکاران لە ڕوسیا و بەشداریکردنی سۆشیالیست و کۆمۆنیست و ئەنارکستەکان لە شۆڕشی 1917 دەدا.
قەبارەی چینی کرێکارانی ڕووسیا لە ساڵی 1917دا نزیکەی 3 ملیۆن کرێکاری پیشەسازی بوو. بە کرێکارانی گواستنەوە و بیناسازی و جۆرەکانی دیکەی کرێکاران، ژمارەکە هەڵدەکشێت بە 4.5 بە 5 ملیۆن. بەرام پرۆلیتاریای پیشەسازی کە مارکسیستەکان مەبەستیانە لە چینی کرێکار، لە دەوروبەری ٣ ملیۆندا بوو.
هاوکاتیش لایەنگرانی پارتی بەلشەفی لە ناویاندا 40-60% بووە، خودی پارتەکەش خاوەنی150 هەزار بە 200 هەزار ئەندامی کرێکاری بووە لەکەی 350 هەزار ئەندام . ئەمە تا ئۆکتۆبەری 1917. مەنشەفیکەکان بە هێژی لەسەدا 10 بە لە سەدا 20 ئەندامی کرێکاریان هەبووە. بە گوومان پارت و هێکخراوی تریش هەبوون ئەوانیش ئەندامی کرێکاریان هەبووە . ئەنارکستەکانیش بە بی لە سەدا 5 کرێکاری پیشەسازی و کرێکارانی دیکەش کە زۆرترین چالاکییان لە پترۆگراد کرێنشتاد و

ئەکرانیا بووە کە لایەنگریان بوون مەزەندەکراوە بە لە 5%ی کرێکاران.
ئەمەی کە ڕووی دا لە ڕوسیادا ڕووداوێکی مێژوویی کە حیزبی بەلشەفی توانی بزووتنەوەی چینی کرێکاران و جەماوەری ڕووسی بکاربهێنێت و بەهێزترین بگاتە پایەی دەوڵەت.
سێ: شۆڕشی ئەڵمانیای 1918-1919
لەو شۆڕشدا ئەنجومەنی شۆڕشگێڕی کرێکاران لە سەرانسەری ئەڵمانیا دروست بوو کە ئامانجیان گۆڕینی سەرمایەداری بە کۆماریەکی ئەنجومەن (”Räterepublik“) بوو، بەتایبەت لە هەندێك ناوچەی وەك باڤاریا کۆماری سۆسیالیستییان ڕاگەیاندو ئامانجیان ڕوخاندنی سەرمایەداری بوو بەڵام هەر زوو شکستی هێنا.
ژمارەی کرێکارانی ئەڵمانیای ئەو کاتە کە زۆر لە ڕووسیا پێشەسازیتر بوو نزیکەی 12 بۆ 14 ملیۆن بوو کە زۆرێکیان دابەش بووبوون بەسەر سۆشیالدیمۆکرات کە گەورەترین ڕێکخراوی کرێکاران بوو، پارتی سۆشیالدیمۆکرت-ی نوێ و یەك دوو ڕێکخراوی تر کە نزیکەی 6 بۆ 8 ملیۆن کرێکار لایەنگرانی ئەم پارت و ڕێکخراوانە بوون. ئەنارکستەکانیش کە وەکو ڕووسیا و ئیسپانیا بەهێز نەبوون کرێکارانی لایەنگری ئەمان لە 50 هەزار بۆ 150 هەزار کرێکار بوون .
چوار: شۆڕشی ئیسپانیا 1936-1937
تووخم و لایەن شۆڕشگێڕەکانی ئەم شۆڕشە(CNT–FAI)کۆنفیدراسیۆنی ئەنارکۆ-سندیکالیستەکانئ ئەی ئای- لە ساڵی 1927 لە ئیسپانیا دروستبوون زۆر نزیك بوون لە سی ئەن تی یەوە هێزەها نقابەی گشتی کرێکاران کە لە ساڵی 1888 دروست بووە(UGT) (. ئەمان ئامانجیان هەڵوەشاندنەوەی سەرمایەداری و دەوڵەت بوو ئەوندێشی بیان کرا کارگە و کێڵگە و وەسیلەکانی هاتووچۆ و گواستنەویان بکۆمەڵ کرد. لەم شۆڕشدا ئاشکرایە کە ئەنارکستەکان و توخمە سۆشیالیستەکانی دژە دەوڵەت و دەسەڵات ناڵی هێزە گەورەیان هەبوو کە بەشکی زۆری کاتالۆنیا و ئەراگۆن لە ژێر کۆنترۆڵی و ئەواندا بوو. ئەمە گەورەترین هەوڵی چینی کرێکاری ئەنارکیستییەکان بوو بۆ لەناوبرددنی سەرمایەداری لەو شوێنانەی کە سەرکەوتنیان تێدا بەدەست هێنابوو، بەڵام بەداخەوە لە لایەن هێزی یەکگرتووی فرانکۆ و ململانێی ناوخۆیی و شۆڕشەکە شکستی هێنا.
قەبارەی چینی کرێکاریکارانی ئیسپانی 1936-1937 کە کەمتر پێشەسازی بوو بەراورد بە ئەڵمانیا و بریتانیا ژمارەیان لە نێوانی 2.8 بۆ 3.2 ملیۆن کرێکار بوون. هێزەها بەشکی زۆری دانیشتووانەکەی کرێکاری گوندنشین بوون کە بە کرێ کاریان دەکرد و جوتیارانی بێ زەوی بوون. ژمارەی هەر هەموویان دەچووە 5.5 بۆ 6 ملیۆن کرێکار.

ئەندامانی سی ئەن تی لەناو کرێکاراندا لە نێوانی 1.5 ملیۆن بۆ 2 ملیۆن بوو واتە بەشێکی سەدی لە سەدا 70 بۆ 80ی کرێکاران بوون. هەروەها لایەنگرانیشیان زۆر بوو کە بەوان و ئەندامەکانیان ژمارەیان لە نێوانی 2.5 بۆ 3 ملیۆن کرێکار بوون بە تایبەت لە کەلەنیا و بڕشلەنا و ئاراگۆن و بشکیش لە مادرید.
گەورەترین گروپی شۆشگێڕ لە نێو چینی کرێکارانداFAI (فیدراسیۆنی ئانارکیستی) بوون کە 70 هەزار بۆ 100 هەزار چەکداری هەبوو کە نزیکەی هەمووبان کرێکار بوون.

پێنج: سەقەتاتەکانی 1919 ی هەنگاریا
لە هەنگاریا لە ساڵی 1919 دا ئەنجوومەنی کرێکاران لەسەر دەستی حزبی سۆسیالیستی و کۆمۆنیستەکاندا دامەزرا کە ئامانجیان ڕووخاندنی سەرمایەداری و دروستکردنی کۆمارێکی سۆسیالیستی بوو. ئەمەش دروست بوو بەڵام تەنها 133 ڕۆژ دەوامی کرد دواتر لەلایەن هێزەکانی ڕۆمانیا و هێزی ناوخۆوە تێشکا.
قەبارەی چینی کرێکارانی هەنگاریا لە ساڵی 1919دا دوای جەنگی جیهانی یەکەم و داڕمانی نەمسا، کە بە ماوەیەکیش مەرجەرستانیان پێ دەوت، بەشێ پیشەسازییەکەی لە شارەکان ژمارەیان 800 هەزار بۆ 1 ملیۆن بوو . هەنگاریای ئەو کاتە هەشتا لە ڕووی کشتوکاڵییەوە بادەست بوو. ئەو کرێکارانەی کە لە کشتوکاڵ و کێڵگەی جوتیارانی بە زەوی، کاریان دەکرد ژمارەیان 1.5 – 2 ملیۆن بوون. سیاسەتی زاڵ لەو سیاسەتی سۆسیالیست و کۆمۆنیستەکان بوو، ئانارکستەکان کەم و ناڕێکخراو بوون لەو.

کرێکارەکان بەسەر کۆمۆنیستەکان و سۆشیالدیمۆکراتەکاندا دابەش بووبوون لە سەرەتای ساڵی 1919 دا پارتی سۆشیالدیمۆکرات 500 هەزار بۆ 600 هەزار ئەندامی هەبوو، بە کرێکاران و جوتیارانی بە زەویەوە هەر هەمووی دەچوو 800 هەزار بۆ 1 ملیۆن ئەندام .
هەرچیش پارتی کۆمۆنیستی هەنگاریا بوو لە ساڵی 1918 دامەزرا، لە ئازاری 1919دا بە فەرمی 30 هەزار بۆ 50 هەزار ئەندامی هەبوو بەڵام لەگەڵ کەمی ئەندامەکانیدا کاریگەری زۆری هەبوو. ژمارەی ئەو کرێکارانەی کە لایەنگریان بوون 100 هەزار بۆ 150 هەزار کرێکار بوون.

ئەنجامگیریی

لەم نموونانەی سەرەوە بە گوێرەی ئەو ئامارانە ئەوە دەردەکەوێت کە ڕێکخراو و پارتی سۆشیالدیمۆکرات و پارتی بەلشەفی و سۆشیالیستەکان

و نقابەکان و ئەنارکستەکان پێگەیەکی زۆر کارا و فراوانیان لەناو کرێکارانـدا هەبـووە. ئـاشکراشە کە ئەم پێگە و هەـزە زۆرە لەـناو چالاکییەکان و بزوتنەوەکانی ئەو لایەنانەدا ڕەنگی داوەتەوە و زۆر بەهێز بوون بەیە توانیویانە هەژموونێکی گەورەیان لەسەر کرێکاران هەبێت. بە ئاماژەکردن بەو ئامارانەی سەرەوە لە هەندێك وڵاتدا کرێکاران و ئەندامان و لایەنگرانی پارتەکان وا ئاوەتە بووبوون کرێکاران پارتەکان بوون و پارتەکانیش کرێکاران بوون. ئەمەش ئاوای کـردووە کە بـزوتنەوەی کرێکـارانی ئەو سـەردەمە لە هەمـوو ئەو نمونانەی کە لە سەرەوە هێنامنەوە پاشکۆ و وابەستەی ئەو ڕەکخراو و پارتانە بوون کە لە سەرەوە ناونوسم کردون و بارگاوی بووبوون بە ئایـدیا و پرنسـپەکانی سـۆشیالیزم و ئەنـارکیزمیش تـاڕادەیەك لە هەندێك شوێندا.

ئەی لە ئێستادا؟ ئەوەمان کە تەزەك بە ئاگا بین یاخود کرێکار بین دەزانین کە کرێکاران و بزوتنەوەکەیان ئەوەند لاوازە کە تەنانەت ناتوانن بەرگری لەوانەش بکەن کە لە دوای ناوەڕاستی چەرخی پێشوودا بەدەستهێنراون. ئیتـر دەبـێت قسـە لەسـەر دامـانی سیسـتەم و هەڵوەشاندنەوەی کـاری کرێگـرتە چێن بکەن ؟ ئاسـان نەنـبـووە کە ئامارێکی متمـانەپێکرا و ڕونـم دەسـتبکەوێت بە زانینـی ژمـارەی کرێکارە سـۆشیالیست و کـۆمـنیست و ئەنارکستەکان لەناو ڕیزەکانی کرێکاران لەو وڵاتانەی کە ناوم لە سەرەوە هێنان بەڵام ئەوەی کە لەناو کەیکـارانی ئێستادا دەیـبینین بە دڵگەرمـن کەسـانی هەڵگـری ئایدیای سۆشیالیستی یا ئەنارکسستی لە ناو ڕیزەکانیدا بەرچاو دەکەوێت.

دەتوانین بەڕین بیناکردنی کەمـی سۆشیالیستی لای خودی کرێکارانی ئێستا خەوە و لای ئەوانەشمان کە وادەزانین کە ئەوە ئەرك و وەزیفەی کرێکارانە خەیاڵە.

زاهیر باهیر
کانونی یەکەمی 2025

گەنجان لە سەردەمی دیجیتاڵ و گەڕانی کۆمەڵایەتی.. وریا مەعروف

لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا کە تەکنیکە دیجیتاڵییەکان لە ژیانی ڕۆژانەدا بە شێوەیەکی چڕ و بەربڵاو بەکاردەهێنریت، گەنجان وەك کاراکتەری هەرە دیار و لە هەمان کاتدا لە هەستیارترین کاراکتەری گەڕانە کۆمەڵایەتییەکان دەردەکەون. سەردەمی دیجیتاڵ تەنها قۆناغی نوێگەری تەکنەلۆژی نییە؛ بەڵکو پرۆسەیەکی گشتگیری دووبارە داڕشتنەوەیە لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانەوە تا دروستکردنی ناسنامە، لە پڕوردەوە تا بەرهەمهێنانی کەلتووری، تەنانەت شێوەکانی بڕشداری سیاسیش دەگرێتەوە.
بۆ گەنجان، گەورەبانە دیجیتاڵییەکان تەنها پلاتفۆرمی پەیوەندیکردن نین، بەڵکو مەیدانی کۆمەڵایەتین کە ناسنامەی تێدا دادەمەزرێت، وتووێژی لەسەر دەکرێت و دووبارە بەرهەم دەهێنرێتەوە. ژینگەکانی سۆشیال میدیا پرۆسە تەقلیدییەکانی دروستبوونی ناسنامەیان خێراتر کردووە؛ پشکۆشکردنی خود زیاتر بووەتە کارەکی نمایشکارانە، پارچەپارچە و شەقاو. ئەگەر سەرنج بدەین ماوەی ئەو کاتەی گەنجان لە ژینگەکانی ئۆنلایندا بەسەر دەبەن زیادی کردووە؛ دەرکەوتن، ژمارەی فۆڵۆوەرەکان و ڕۆژەی کارلێککردنەکان بووەتە شێوازێکی نوێی سەرمایەی کۆمەڵایەتی بە نەوەی گەنج لەگەڵ ئەوەشدا، میکانیزمەکانی لایك و پێزانینی ڕەو شوێنی پەویستی گەنجان بە پەسەندکردنی کۆمەڵایەتی زیاد دەکەن، بەمەش بوارگەلی نوێی هەستیاری دروست دەبن وەك ئالوودەبوونی دیجیتاڵ و فشاری دەروونی و کۆمەڵایەتی.
دیجیتاڵکردن بووەتە هۆکاری یەکلاکەرەوە لە پێکهێنانی ناسنامەی جیهانی گەنجان. بەهۆی ئینتەرنێت و پلاتفۆرمی سۆشیال میدیا و ئامرازەکانی پەیوەندی ئۆنلاین، ئێستا گەنجان نەك تەنها لە ژێر کاریگەری کولتوری ناوخۆیی بەڵکو لە ژێر کاریگەری شێوازی ژیان و بەها و هەماکانی کۆمەڵگە جیاوازەکاندان. ئەمەش دەبێتە هۆی لاوازبوونی سنوورە نەریتییەکان لە بونیادنانی ناسنامەی گەنجان و سەرهەڵدانی پێکهاتەیەکی ناسنامەی گەڕاو و فرە ڕەهەند. پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکانی تایبەت کۆمەڵایەتییەکان فەزایەکی نوێیان دروست کردووە بۆ خۆ نمایشکردن، و بڕشداریکردن لە کەلتوری جیهانی. ئەم فەزا دیجیتاڵیانە گەنجان لە ئاستی جیهاندا پیشان دەدەن، لە ڕێگەی

ئەم پرۆسەیە دیجیتاڵی و جیهانی بوونەوە، ناسنامەی گەنجان قەبارەیەکی گەورەتر و کەمتر ناوخۆی وەردەگرێ، و بە تەکنەلوجیای کلتورە جیهانییەکان دادنرێت، بەم شێوەیش کارلێکی بەردەوام لە نێوان ناوخۆیی و جیهانیدا دروستدەکەن.
جگە لەوەش، کایەی دیجیتاڵی دەرفەت دەدات بە گەنجان کە هاووڵاتیی مەدەنی ناسنامەی جیاواز ببنەوە، پەیوەندی بە تۆڕە کۆمەڵایەتییە نوێیەکانەوە بکەن، و پەیوەندی لەگەڵ کۆمەڵگاکاندا بکەن کە سنووردار نەبن. ئەمەش هەستکردن بە تاکێکی جیهانی بەهێز دەکات لە هەمان کاتدا بەشداری دەکات لە دووبارە پێناسەکردنەوەی تایبەتمەندی تاکەکەسی. بەڵام دروستبوونی ناسنامەیەکی جیهانی لە ژینگەی دیجیتاڵیدا دەتوانێت ببێتە هۆی کێشەی وەک سەرلێشێواوی ناسنامە یاخود ناسنامەی تەکنەلوجیایی سەربەخۆیی و چەوساندنەوەی دیجیتاڵی. بەڵام دیجیتاڵکردن ناسنامەی نێوە گەنجەکان لە چوارچێوەی نیشتمانی دەباتە دەرەوە و فۆرمێکی ناسنامەی فراوانتر و کارلێککارانەتر و هەمەچەشنتر دروست دەکات.
یەکێك لە دیارترین کاریگەرییەکانی دیجیتاڵکردن لەسەر گەنجان لە بواری پەروەردەدا دەردەکەوێت. پلاتفۆرمەکانی فێربوونی ئۆنلاین توانای سەربەخۆیی دەستاگەیشتن بە زانیارییان هەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا شێوازی نوێی نایەکسانی بەرهەم دەهێنن بەهۆی جیاوازییەکان لە ئامێرە تەکنەلۆژییەکان و خوێندەواری دیجیتاڵی ئەم کەلێنە دیجیتاڵییە کە بەندە بە پلەی سەسیە-ئابووریەوە، بووەتە هۆکارێکی یەکلاکەرەوە لە دەستاگەیشتنی گەنجان بە دەرفەتە پەروەردەییەکان، ئەم دۆخە نیشان دەدات کە جیاوازییە چینایەتییەکانی کۆمەڵگە لە ژینگەی دیجیتاڵدا دووبارە بەرهەم دەهێنرێنەوە و پرسیاری لەسەر ئیدیعای یەکسانیی سەردەمی دیجیتاڵ دروست دەکات.
هەروەها لە کۆمەڵگەی دیجیتاڵدا، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی گەنجان بە هەی کارلێکی ئۆنلاینەوە دووبارە شێوە وەردەگرنەوە. لە لایەك، کۆمەڵگە دیجیتاڵییەکان دەرفەتی هاودەنگی، ئازادی هاوبەین، و تۆڕە کۆمەڵایەتییە گشتگیرەکان پشکێش بە گەنجان دەکەن؛ لە لایەکی تر، کێبڕکێی کارلێکی هاووڵاتی، گەیانی لێهاتوویی‌کانی پەیوەندیکردن و کێشکانی وەك تەنیایی دیجیتاڵ دۆخێ بەرباس. بە تایبەت، زیادبوونی هۆشە و ئازاردانی ئەلیکترۆنی بووەتە مەترسیەکی کۆمەڵایەتی نوێ لەناو گەنجاندا. ئەم پێکهاتە دووانەیە ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە کاریگەری دیجیتاڵکردن لەسەر بەرهەمهێنانی سەرمایەی کۆمەڵایەتی، ئاڵۆز و فرە-هەندە.
لەووی سیاسیشەوە نەوەی گەنج هەستیان پێدەکرێ کە کەمتر گرنگی بە

پێکهاتە سیاسییە نەریتییەکان بدات، فەرمانگەی بەشداریکردنی سیاسی لە سەردەمی دیجیتاڵیدا بە شێوەیەکی بەرچاو گەنجانیان بەسەردا هاتووە. هەماهەنگکانی سۆشیال میدیا و بزووتنەوەکانی هاشتاگ و تۆڕکانی هاوەنگی ئۆنلاین دەنگی سیاسی گەنجان بەهێزتر دەکەن؛ گۆڕەپانی دیجیتاڵ وەک شوێنکی نوێی بۆ وتوێژی گشتی کار دەکات. بەڵام زەرجار ئەم بەشداریە وەک چالاکیی هووکش ڕووخێنی لەدەگیرێت و جیاوازی نێوان چالاکیی و پشتیوانی لەبەردەم گفتوگۆدایە. سەرەڕای ئەمەش، بەسیاسیکردنی دیجیتاڵی گەنجان بە هەوتەکی بەرچاو دادنرێت کە داهاتووی بەشداری دیموکراسی لە کەمەگەی مەترسی دادەڕێژێت.
سەردەمی دیجیتاڵی هەم دەرفەتی نوێ و هەم لاوازی نوێ بە گەنجان دەبەخسێنێت. ئاسانتر دەستاگەیشتن بە زانیاری و کارلێکی کاڵتووری جیهانی و فراوانبوونی بوارەکانی بەرهەمهێنانی داهێنەرانە، توانای کەمەیاڵیتی و کاڵتووری گەنجان زیاد دەکات، هەروەها لەبەرانبەردا نەمانی تایبەتمەندی، چاودێریکردنی داتا، ئاوودەبوونی دیجیتاڵی و کاڵتووری ئۆنلاین ئۆزموونە کەمەیاڵیتییەکانی گەنجان ئاڵۆز دەکەن. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە سەردەمی دیجیتاڵی کاریگەری یەکلایەنەی لەسەر گەنجان نییە؛ بە پێچەوانەوە پرۆسەیەکی دژبەیەک و فرەلایەنە و دینامیکییە.
گەنجان پێگەیەکی سەرەکییان هەیە لە گۆڕانی کەمەیاڵیتی سەردەمی دیجیتاڵیدا. تێگەیشتن لە دینامیکی کەمەگایەکی گۆڕاو پێویستی بە شیکردنەوەی ئۆزموونی دیجیتاڵی گەنجان هەیە لە ڕوانگەی کەمەناسی و کاڵتووری و سیاسییەوە. سەردەمی دیجیتاڵی تەنیا سەردەمکی تەکنەلۆژی نییە بە گەنجان؛ بەکو سەرەتای دیزاینکی نوێی ژیانی کەمەیاڵیتییە.

وریا مەعروف

زەوی، پرتەقاڵەکی خەمگینەکەی.. غەسان کەنفانی.. و: عومەر عادل

عەبدوڵا

کاتێک لە «یافا»وە بۆ «عەکا» دەرچووین، هیچ پێشهاتێک لەوەدا نەدابوو، وەک کەسێک وابوو سااڵنە لە شارێکەوە گەشت بکات بۆ شارێکی تر و ڕۆژانی چۆژنی لەوەدا بەسەر بەرێت. ڕۆژکانمان لە «عەکا» بە شێوەیەکی ئاسایی تێپەڕین و هیچ شتێکی سەیر تێدا ڕووی نەدا، تەنگە لەبار بووێت، ئەو کاتە منداڵ بووم و چۆژم لەو ڕۆژانە وەردەگرت، چونکە تەگریان لەکردم، بۆ قوتابخانە بچمەوە. هەرچییەک بێت، لە شێوی هەرشە گوورەکەی سەر «عەکا»، دیمەنەکان ڕوونتر و ڕوونتربوونەوە ...، ئەو شێوە، لە نێوان تاریکی پیاوان و نزای ژنەکاندا خراپ تێپەڕی. من و تۆ و ئەوانی تر، زۆر لەوە منداڵتر بووین بۆ ئەوەی تێبگەین، چیرۆکەکە لە سەرتاوە، تا کۆتایی چ واتایەک دەگەیەنێت. ئەو شێوە، هەڵکانی ڕوونا کی دەرکەوتن و بڕیانیش کە جولەکەکان کشانەوە و هەڵشیان دەکرد و کۆفیان لە دەم دەهاتە دەرەوە. بارهەڵگرێکی گوورە، لە بەر دەرگای ماڵەکەمان وەستابوو، کەمێک کەرەستەی سادەی نووستن بە جووڵەی خێرا و هەمنانە لەرە و لەوە دەفڕێنران... من بە پشتم بە دیواری خانووە کۆنەکەوە بوو و وەستابووم، کە بینیم دایکت سواری ئۆتۆمبێلەکە بووە، پاشان خاڵەزاکەت، پاشان منداڵەکان، باوکت تۆ و خوشک و براکانتی فڕە داوە ناو ئۆتۆمبێلەکەوە، لەسەرەوەی جانتاکان، پاشان لە گۆشەیەکەوە دەریهێنام و بە قۆفەزی ئاسنی ناو ژووری شۆفێرەکە بەرزیان کردەوە. بینیم «یاز»ی برام بە هەمنی دانیشتووە. پێش ئەوەی بتوانم خۆم لە شوێنەکی گونجاودا جێگیر بکەم، ئۆتۆمبێلەکە جووڵەی کرد. کە ئۆتۆمبیلەکە چووە سەر ڕاستەڕێی «ڕاس ناقورە»، «عەکا»ی خۆشەویست هێدی هێدی لە تەگا پێچاوپێچەکاندا ون دەبوو.

کۆشوهەوا، کەمێک هەور بوو، تەزووێکی ساردیش بەسەر جەستەمدا دەهات. «یاز» زۆر بە بێدەنگی دانیشتبوو، قاچەکانی بەسەر لەواری قۆفەسەکەدا بەرز کردبوونەوە، پشتی بە جانتاکانەوە دابوو، چاوی لە ئاسمان بوو، چەناگەم دەخستە نێوان ئەژنۆیەکانم و هەردوو قۆڵم بەسەریاندا چەماندەوە. کەگە پرتەقاڵییەکان، لە تەگاکەدا بەدوای یەکدا دەکەن. هەستی ترس ناخی هەموومانی دەخواردەوە. ئۆتۆمبێلەکە بە هەناسەبڕکێ بەسەر تەگە قوڕینەکەدا سەرکەوت و تۆقی سەجمەکان لە دوورەوە وەک دەستاوەشاندی ماڵئاوایی دەنگیان دەدایەوە.

کاتێک دیمەکانی «ڕاس ناقورە» لە دوورەوە دەرکەوتن، هەور بەشێوەیەکی ئاسۆی بە ئاسمانی شیندا بڵاوی پێ کردبوو.

ئەمبەڵەکە وەستا، ژنەکان لە نێو کۆستە و جانتاکان دابەزین و چوونە لای جووتیارێک کە بە قاچی بەاوەو دانیشتبوو و سەبەتەیەک پرتەقاڵی لەبەردەمیدا بوو، لەو ساتەی پرتەقاڵەکانیان هەڵگرت... گومان لە دەنگی گریانیان بوو... ئەوکات پەم وابوو پرتەقاڵ شتێکی خۆشویستە. ئەم میوە گەورە و پاکانە شتێکی ئازیز بوون بە ئەمە. ژنەکان پرتەقاڵیان کەی و هەڵیانگرت بە نێو ئەتەمبەڵەکە، باوکت کە لە شانی شۆفێرەکە دانشتبوو، شۆفێرەکە هاتە خوارەوە، دەستی درێژ کرد و یەکەکیانی برد، بە بەدەنگی سەیری کرد، پاشان وەک منداڵێکی بەدبەخت، گریانێکی توند و بەهێز، پەیدا تەقییەوە.

لە «ڕاس نەقورە»، تەئەمبیلەکەمان لە تەنیشت ئەتەمبیلی زۆر کەسی تریەوە ڕاوەستاند. پیاوەکان دەستیان کرد بە ڕادەستکردنی چەکەکانیان بەو پۆلیسانەی کە لەوێدا ڕاوەستابوون، نزیکی ئەمە هات، بینیم تفەنگ و دشکە فڕۆدراونەتە سەر مێزەکە. هەڵێی ئەتەمبەڵە گەورەکان پڕکەوە قەتاریان بەستبوو و دەڕۆشتنە نێو خاکی لوبنانەوە، هێگا پڕچاوپڕچەکان، زیاتر و زیاتر...، لە خاکی پرتەقاڵەکان دوویان دەخستنەوە، منیش دەستم کرد بە گریان، دایکت بە قووڵی دەگریا و بە بەدەنگی چاوی لەسەر پرتەقاڵەکە بوو. لە چاوەکانی باوکتدا، هەموو ئەو پرتەقاڵانەی کە بە جولەکەکان بەجێ هێشتبوو، دەدرەوشایەوە، هەموو ئەو پرتەقاڵە پاکانەی کە کێبووی، دار بە دار، لە ڕووخساریدا تەواو ڕەنگدانەوەی دابووەوە و لە نێو ئەو فرمێسکانەدا دەدرەوشاوەوە، کە نەیتوانی لەبەردەم ئەفسەری بنکەی پۆلیسەکەدا بەرزەفتیان بکات. کاتێک پاش نیوەڕۆ گەیشتین بە شاری «سەیدا»، بە هەمیشە بووین بە پەنابەر.

هێگاکە تەواو ئەمەی لە ئامێز گرتبوو. باوکت لە جاران پیرتر دەردەکەوت، وا دیار بوو کە ماوەیەکی زۆر نەخۆتووە. لە شەقامەکەدا ڕاوەستا بوو لەبەردەم ئەو جانتایەی کە لەسەر هێگاکە فڕێدرا بوو، دەمتوانی بیهێنمە پێش چاوم کە ئەگەر بچمە سەرەوە بە ئەوەی شتێک بڵێم، ئەوا بە ڕووخسارمدا دەتەقێتەوە و دەڵێت: نەفرەت لە باوکت... نەفرەت... ئەم دوو نەفرەتە، بە ڕوونی بە ڕووخساریەوە دیار بوو، تەنانەت منیش، ئەو منداڵەی کە لە قوتابخانەیەکی ئایینی کەنەپەرستدا گەورە بووم، لەو کاتەدا گومانم هەبوو، کە ئەم خودایە بەڕاستی دەیەوێت خێرێک دەخێش بکات، گومانم هەبوو کە ئەم خودایە هەموو شتێک بیستبێت و بینیبێت. ئەو وێنە هێنگاوهێنگانەی کە لە کڵێسای قوتابخانە بەسەرماندا دابەشکرابوون، کە گوزارشتی لەوە دەکرد، خودا بڕیاری بە منداڵەکاندا دەتەوە و بە ڕوویاندا

زەردەخەنە دەکات، ئەم وەنانە وەک دریژەکێی دێکە لەو کەسانە دەهاتە بەرچاو کە قوتابخانەیەکی کەنەپەرستانە دادەمەزرێنن، بە مەبەستی ئاوەژوو کردنی خوێندن کە بکەنەوە. چیتر گومانم نییە، کە ئەو خودایەی لە فەلەستین دەماننasی، ئاویشمان جێی هێشتووە، ئەمەی پێناببەر ، لەسەر شەستە دانیشتووین و چاوەڕێی چارەنووسێکی نوێ دەکەین، کە هەندێک چارەسەری لەگەڵ خۆیدا بهێنێت و بەرپرسیارین لە دەزیندانەوەی میچەک(سەقف) بە ئاوەژوو شەوی تێیدا بەسەر بەرین.

شەو دەخێکی ترسناک و ئاو تاریکییەی کە وردە وردە بەسەرماندا زاڵ دەبوو، ترسێکی لە ئادەمیزادی دەخستە دەموو. تەنها بیرکردنەوەیەک لە بارەی ئاوەوە کە شاوەکە لەسەر شەستە بەسەر دەبەم، هەموو جارە ترسێکی لە منداڵ دەجووڕاند، ترسێکی توند و وشک بوو. کەس ئامادە نەبوو، بەزەیی پەمدا بێتەوە، کەسم نەدەدەزیەوە ووی لێبکەم. نیگای بەدەنگی باوکت، وایدەکرد ترسێکی نوێ لە سینەمدا سەر هەڵبدات و پرتەقاڵی دەستی دایکت ئاگری لە سەرم بەردابوو. هەمووان بەدەنگ بوون، چاویان لە هەڵگا هەشکە بوو، بەو هیوایەی کە چارەنووس لە پەچەکی ئەو هەڵگایانەوە دەربکەوێت، چارەسەری کێشکانمان بکات و ئەمە بەرەو بنبانێکی ئارام بەرێت؛ چارەنووس لە پەڵکدا هات، مامت پێش ئەمە گەیشتبووە شار و ئەو چارەنووسی ئەمە بوو.

مامت زەر باوەڕی بە هەوشت نەبوو، بەڵام کاتێک خەی بینیەوە لەسەر شەقامەکە، وەک ئەمە، ئیتر بە هەڵەهای باوەڕی پێی نەما. ووی بەرەو ماڵەک کرد کە خەزانێکی جولەکە تێیدا نیشتەجێ بوو، دەرگاکەی کردەوە و کەلوپەلەکانی فەڕدایە ژوورەوە و بە دەموچاوە چرچ و لۆچکەیەوە ئاماژەی پێکردن و بە تانێکی قسەخۆشەوە دەیگوت: "بە بە فەلەستین..." بە دنیاییەوە ئەوان نەچوونە فەلەستین، بەڵام ترسیان لە نائومێدییەکی هەبوو، بۆیە چوونە ژووری تەنیشت و جێیان هێشت تا چێژ لە دیمەنی بنبان و کاشیکان وەربگرێت.

مامت بەرەو ژوورەکەی خەی بردین و لەگەڵ بە کەلوپەلەکان و خەزانەکەیەوە جێی کردینەوە. شەوانە لەسەر زەوی دەخەوتین، جەستە بچووکەکانمان لەسەر زەویەکە ئاکشا بوو و بە پاتەی پیاوان خەمان دادەپۆشی. بەیانی کە لە خەو هەڵساین، پیاوەکان شەویان بە دانیشتن لەسەر کورسی بەسەر دەبرد. کارەسات دەستی کردبوو بە دەزیندانەوەی هەڵگایەکی قیرتاوکراو بە ئاوەژو بەرەو خانەکانی جەستەمان هەنگاو بنێت.

لە «سەیدا» زۆر نەماینەوە، ژوورەکەی مامت تەنانەت بۆشی نیوەمانی نەدەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا سێ شەو جێگەی بۆ کردینەوە. پاشان دایکت داوای لە باوکت کرد کارێک بدۆزێتەوە، یان با بگەڕێنەوە بۆ خاکی پرتەقاڵ، بەڵام باوکت بۆ دڵنگێکی لەرزۆک و پڕ لە ناڕەزایەتی هاوارێکی بەسەردا کرد، بۆیە بەدڵنگ بوو. کۆشکی خەزانەکەمان دەستی پێکردبوو، ئەمەش لەگەڵ زەوی و خانوو و شەهیدانەکانمان، خەزانە بەختەوەر و نزیک لە یەکەمان بەجێهێشت.

من نەمدەزانی باوکت ئەو پارەی لە کوێوە دەستکەوت بوو، بەڵام دەزانم ئەو زەمانەی فرەشت کە بۆ دایکتی کڕی بوو، بۆ مۆبەستی دەخۆشکردنی و شانازیکردن بۆ هاوسەرەکەیەوە، بەڵام ئەو زەمانە بای ئەوەندە نەبوو،کۆشکەکانمان چارسەر بکات، بۆیە سەرچاوەیەکی دیکەی پێویست بوو، ئایا شتێکی قەرز کردووە؟ ئایا شتێکی تری فرەشتووە و لەگەڵ خۆی بردوویەتی، بۆیە ئەوەی ئەمە بیبینین؟ نازانم، بەڵام لەبیرمە، کە چووینە گوندێک لە پەراوێزی «سەیدا»، لەوێ باوکت لەسەر باسکەنە بەرز و بەردینەکە دانیشتبوو، بە یەکەمجار زەردەخەنەی دەکرد، چاوەڕێی گەیانەوەی پانزەی ئایار دەکات لە دوای سوپای سەرکەوتوو.

لە ١٥ی ئایار دوای چاوەڕوانییەکی تاقەتایی هات؛ هێڵەکانی تۆمەر دوانزە، باوکت لە کاتێکدا من بە تووندی خەوتبووم بە پێی خۆی چەقاندم و بە دڵنگێک کە بە هیوایەکی بوێرەوە دەقیژاندەوە وتی: “هەسە… شایەتحاڵی چوونە ژوورەوەی سوپای عەرەب بە، بە نەو خاکی فەلەستین.” وەک شتێک هەستام و لە نیوەی شەودا بە پێی پەتی لە گردەکانەدا دابەزین، بە ئەو شەقامەی کە کیلەمەترێکی تەواو لە گوندەکەوە دوور، هەموومان، گەنج و پیر، وەک شتێک هەناسەمان دەدا و ئامان دەکرد. گەڕپێی ئەتەمبەڵەکان، لە دوورەوە دەبینران، بەرەو «ئاس نەقورا» بەرز دەبوونەوە، کاتێک گەیشتینە شەقامەکە هەستمان بە سەرما کرد، بەڵام قیژە هاوارەکانی باوکت بەرزەفتی زەربەمانی دەکرد و وەک منداڵێکی بچووک دەستی کرد بە ئاکردن بە دوای ئەتەمبەڵەکاندا و هاواریان دەکرد، بە دڵنگێکی زۆق هاوار دەکرد وهەناسەی دەدا، هەر وەک منداڵێکی بچووک بە دوای هەڵۆی ئەتەمبەڵەکاندا ئایدەکرد. ئەمە لە تەنیشتی بە هەمان شێوە ئامان دەکرد و لەگەڵیدا هاوارمان دەکرد، سەربازەکانیش لە ژێر کاوەکانیانەوە، بەدڵنگ سێیری ئەمەیان دەکرد… ئەمە هەناسەمان دەدا، لە کاتێکدا باوکت کە لە پەنجا ساڵیدا بوو، ئای دەکرد و پاکەتە جگەرەی لە گیرفانی دەرهێنا و بە سەربازەکان فڕێی دەدا.

ئەمبەڵەکان لەناکاو ڕاوەستان و بە ماندووییەوە بە ماڵ گەڕاینەوە، لەسەرخۆ هەناسەمان دەدا. باوکت بەدەنگ بوو، ئەمەش بەدەنگ بووین. کاتێک ئەمبەڵەک تەپڵەی، ڕووناکی لایەتەکان ڕووخساری باوکتی ڕەشن دەکردەوە. ڕووماتەکانی پێ فرمێسک بوون، دوای ئەوە، شتەکان زۆر بە هێواشی دەجووڵان، ڕاپۆرت دەرینە و ڕاستییە تاڵەکان فریوی داین و دووبارە ڕووخسارمان گرژی دایگرت. باوکت زۆر بە سەختی دەستی کرد بە باسکردنی فڵەستین و ئەو ڕابردووە خۆشی لە باخ و ماڵەکایدا بەسەر برد بوو، ئەمە دیوارێکی زەبەلاح بووین، بەرامبەر ئەو کارەساتەی کە زاڵ ببوو، بەسەر ژیانێکی نوێدا. ئەمەش، ئەو نەفرەت لێکراوانە بووین ، کە زۆر بە ئاسانی بەمان دەردەکەوت، کە بەیانی زوو، دەبێت بە فەرمانی باوکت بەسەر شاخەکەدا سەربکەوین، بە ئەوەی داوای ژەمێکی بەیانی بکەین.

شتەکان بەرەو ئاڵۆزبوون دەچوون. سادەترین شت بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر توانای وروژاندنی باوکتی هەبوو. بە تەواوی بیرمە ئەو ڕۆژە کە کەسێک داوای شتێکی لێکرد کە من نایزانم و لێبیرم نییە ئەو شتە چی بوو، یەکسەر تووڕە بوو و هەڵچوو، پاشان هەموو گیانی دەلەرزین وەک ئەوەی ڕەشەبایەک لێیدابێت، چاوەکانی بەدەوری خێدا سوڕانەوە و سەیری کردین. بیرەکەیەکی نەفرەتی لە مێشکدا چەکەرێی کرد، ڕاوەستا وەک ئەوەی کە تایی دەخشکاری دەزیبەتەوە. لە ناوەڕاستی هەستکردنی مرۆڤێک بە توانای کە تاییەهێنان بە کۆشکانی و هەستکردنی بە ترس پێش ئەوەی شتێکی مەترسیدار ڕوو بدات، دەستی کرد بە قسەکردن و بە خۆلانەوە وگەڕان بەدوای شتێکدا، کە ئەمە نەماندەتوانی بیبینین، پاشان پەلاماری سندوقێکدا کە لە «عەکا»وە لەگەڵ خۆماندا هێنابووی و بەوپەڕی تۆرس و تووڕەیەوە، دەستی کرد بە بەاوکردنەوەی شتەکانی نێو سندوقەکە، لە یەکەم ساتدا دایکت لە هەموو شتێک تێگەیشت؛ پانتۆڵێک بوو بەو سەرلەشواویەی کە دایکێک دەکەوێتە ناوەوە کاتێک منداڵەکانی ڕووبەڕووی مەترسی دەبنەوە، پاشان ئیمەی بەرەو دەرەوە پاڵ پەوتانا و داوای لێکردین بەرەو شاخەکە ڕابکەین، بەڵام لە پەنجەرەکەوە دەرنەچووین، گوێچکە بچووکەکانمان بە دارکەیەوە چەقاند، بە ترسێکی زۆرەوە گوێمان لە دەنگی باوکت گرت: "دەموەت بیانکوژم و دەموەت خەم بکوژم، دەموەت تەواو بم، من ئەمم دەموەت."

باوکت بەدەنگ بوو. کاتێک گەڕاینەوە، تلە درزی دەرگاکەوە سەیری ژوورەکەمان کرد، بینیمان لەسەر زەوی پاکەوتبوو و لەسەرخۆ

هەناسەی دەدا، دڵانەکانی لەکدەخشاند و دەگریا، لە کاتێکدا دایکت لە لایەک دانیشتبوو و بە ئاماژەکانی ئاگادارکردنەوە سەیری دەکرد، ئەمە زۆر تێنەگەیشتین، بەڵام بیرمە کە کاتێک دەمانچە ڕەشەکەم بینی لەسەر زەوی کەوتبوو، لە هەموو شتێک تێگەیشتم، وەک ئەو ترسێکی کوشندە کە بۆ منداڵێک دەکەوێت، کە لە ناکاو جنۆکەیەک دەبینێت، دەستم کرد بە ڕاکردن بەسەر شاخەکەدا و هەڵهاتم.

کاتێک لە ماڵەوە دوور بووم، لە هەمان کاتدا لە خودی منداڵیم دوور کەوتمەوە، هەستم دەکرد ژیانمان چیتر شتێکی ئاسان نییە، بە ئەوەی بە ئارامی بژین، بارودۆخەکە گەیشتوو بوو کە جگە لەوە کە فیشەکێک بنرێت بە سەری هەریەکەکمانەوە هیچ شتێک چارەسەرێکی دیکە هەڵناگرێت، بۆیە دەبێت وریا بین لە کارەکانمان بە ئەوەی شایستە دەربکەوین. نابێت داوای خواردن بکەین، تەنانەت ئاگەر برسیش بین. دەبێت بەدەنگ بین کاتێک باوکمان باسی کێشەکانی دەکات ، بە زەردەخەنەیەکەوە سەرمان بجووڵێنین، کاتێک پەمان دەێت بچنە سەر شاخەکە و تا نیوەڕۆ مەگەڕێنەوە.

ئەوار، کە تاریک داهات، گەڕاینەوە ماڵەوە. باوکت هێشتا نەخۆش بوو، دایکت لە تەنیشتی دانیشتبوو. چاوەکانت وەک چاوی پشیلە دەدرەوشایەوە، لەوەکانی بۆیەکەوە لکێندرابوون، وەک ئەوەی هەرگیز نەکرابێتەوە، وەک شەنەواری بریندێکی کۆن کە هەرگیز ساڕێژ نەبووبێت.

لەو هەموومان کەمتر بووین، وەکوو چۆن لە منداڵیمان دوورکەوتینەوە، بە هەمان شێوە لە خاکی پرتقاڵکاندا دوور کەوتبووینەوە، ئەو پرتەقاڵانەی کە جووتیارێک پێی گووتین: ئاگەر دەستی ئاودانیان بگەڕێت، وشک دەبن.

باوکت هێشتا نەخۆش بوو، لە سەر جێگاکەی پاڵکەوتبوو، دایکت فرمێسکێکی کارەساتەزی دەڕشت، کە تا ئەمڕۆش، لە چاوکانیدا قەتیس ماوە، بە دزییەوە چوومە ژوورەکەوە، وەک دەرکراوێک کاتێک سەیری دەموچاوی باوکتم کرد، لە تووڕەیدا دەلەرزی. لە هەمان کاتدا، دەمانچە ڕەشەکەم بینی لەسەر مێزەکە و لە تەنیشتیەوە پرتەقاڵێک دانرا بوو، پرتەقاڵەکە وشک بووتەوە.

غەسان کەنفانی.

لە پەرتووکی (زەوی، پرتەقاڵێکی خەمگینە)

و: عومەر عادل عەبدوللا

کلتووری جوان.. رەسوو بەختیار

سەنگی کۆمەڵایەتی، سەرەتا لە ئاخاوتنییەوە دەست پێدەکات، لەوش گرنگتر، کاتێ بزانیت، بەرانبەرەکەت، هەڵگری بەوانامەیەکی باڵایە، کاتێک باس لە توێژینەوە دەکات، سەرەتا حەزت لێیە، گوێی بێ رادەبری، بەڵام نەوەندی قسەکانی سەر بەهیچ تیەرێک نییە، دەبینی هەر لەخۆا جوان دەدا، ئەم و ئەو تاوانبار دەکات، لەوەی بەوانامەکەی بەتەزکییە وەرگرتووە، گرنگ نییە، وەک کورد دەبێژێ، ئەو گوزان دەژمێرێ، بەجوانی ئاسایی ناوستێ، چونکە وا هەست دەکا، هەقی خۆی پێ نەداوە، بۆیە پێ دەداتە کۆسوکاری، بیرتانە کاتێک پێتای کەنا بەرپا بوو، خەڵکی جیهان هەموو نەردراوەو مارێ، دەکرێ بە کلتووری جوندانیش، ئەوانە بخرێنە نەو مانجەڵکەوە، تا خەتی جودانی لە بپارێزرێ.

وەکەم ئەوەی لە بیرمە تا سەرەتای نەوەدەکانیش کاتێک یەکێک قسەیەکی پلارهاوێژی پێ بگوترایە، هەرچی کۆسوکاری هەبوو بە، خەیان لەو دانیشتنانە دوور دەخستەوە، تیایدا باس لەو پلارە بکرێ، خۆ جوانیش نەبوو، تەنیا پلارێک بوو جگەی خۆی گرتبوو.

سەیرە، لەگەڵ شۆڕشی برا کوژی، حاڵەتی جوندان لەنەو کۆمەڵگەی کوردی بەدەرکەوت، دواتر بوو بەدارد، هەموو شاندەکانیش نەیانتوانی دەرمانێک بدۆزنەوە، لەتەک بەرپابوونی تەکنەلۆژیای ژیریش، لەدیاردە دەرچوو بوو بەکلتوور، پەیمان ئاسایی بوو، لەنەو کۆمەڵگەی عەرەبی و تورکی و ئێرانیدا ئەم کلتوورە هەیە، بەڵام ئەمە خاوانی نەبووین، بەڵام بەهەی هاتنی ڕەوەندی ئەو گەلانەی باسمان لەوکرد، کلتووری جوندان ، بەتەواویی لەنەو کوردستاندا سەپا.

لەبیرمە لەهەشتاکان تا نەوەدەکان باسی چەند کۆمەڵایەتییەکی کوردیان دەکرد، ئەوانەی بەوانامەی باڵایان هەبوو، لەپێش چاوی خەڵکی دیکەدا جوانیان بۆیەکتر دەدا، لەو ڕۆژگارە، ئەمە وەک کوفرێک وابوو.

کۆشەی ئەمە لەتەک پلار و ئەو جوندانانە نییە، لەدەرینەوە لەلای خەماندا بەتە ئیدیەم، کۆشەکە لەوداید کلتووری جوان، هەموو لایەکی

کۆمەڵگای گرتۆتەوە، لەسۆشیاڵمیدیا، هەر یەکێک دوو قسە بکات، ئەوا جۆن بارانی دەکەن، هەندێک بەناوی راگەیاندنەوە زۆرێک لەخەڵکیان هەراسان کردووە، کاتێکیش دەدرێنە دادگا، ئەوا هەندێک لەدەوروبەریان بابەتەکە بەلایەکی دیکەدا دەبەن، ئەسڵی کێشەکەش بەلاوە دەنێن، ئەوەی زیاتریش کۆمەڵگای هەراسان کردووە، کەسایەتی و خاوەن بەوانامەکان لەجیاتی بابەتەکە هەور بکەنەوە، دەن خۆبەبرینە قووڵەکە دادەکەن.

ڕەسووڵ بەختیار

زەردەشتی ئاینێ ڕەسەنەکەی کورد لە لەواری لەناوچوونداید!.. نووسینی: پشتیوان حەمە عەلی سابیر

ئاینی زەردەشتی یەکێکە لە کۆنترین ئاینە جیهانییەکان کە سەرهەڵدانی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی (٦) ی پێش زاین، ئاینەکەش هەر بەناوی پێیامبەرەکەیەوە بەناوبووتەوە کە ئەویش پێیامبەر زەردەشتە.
ئاینی زەردەشتی ئاینەکی یەکتاپەرستیە واتا بەتەنها (ئاهورامزاد)ە دەپەرستێت.
کتێبی پیرۆزی زەردەشتی ناوی ئاڤستایە کە لە (٢) بەشی گۆرە و (٢١) پارچە پێکهاتووە.
بنچینەی زەردەشتی لەسەر (٣) بنەما دەڕوات: (بیری باش، گوفتاری باش ، کرداری باش)، ئاینی زەردەشتی لەسەر خاکی کوردستان بەناوبووتەوە.
زەردەشتیەکانی باشوری کوردستان لە سەردەمی ڕژێمی بەعسدا وەک ئاینێکی دانپێدا نراو نەبوون لە عەراقدا بیێ بە هیچ شێوەیەک ڕێگا بەپەرستشیان نەدەدرا ، لەبەر ئەوەی ئاینی فەرمی نەبوون لە عەراقدا زەردەشتیەکان ناچاربوون خۆیان و منداڵەکانیان وەک

موسڵمان تڵمار بکڕن و پڕرستن و مڕاسیمڵ ئاینیڵکانیان بڵ نهێنی ئڕنجام دڵدا، باروودڕخی زڕدڵشتیڵکان بڵم شیوڵیڵ مایڵوڵ هڵتا راپڵڕینڵکڵی ساڵی (۱۹۹۱) و دڵرکردنی دامودڕزگا سڵرکوتکڵرڵکانی رژڵمی بڵعس لڵ کوردستان و دامڵزراندنی حکومڵتی هڵرڵمی کوردستان، ئیتر هڵموو چین وتوێژڵکان هڵموو بیروباوڵڕ و ئاینڵکان هڵناسڵی ئاسوودڵیان هڵڵمژی و هیوای گڵورڵیان بڵوڵ هڵبوو کڵ خڵری ئازادی هڵڵهات .

بڵڵام لڵ پاش رووخاندنی رژڵمی بڵعس لڵ ساڵی (۲۰۰۳) بڵ شێوڵیڵکی بڵرفڕاوان زڕدڵشتیڵکان دڵستیانکرد بڵ جموجوڵی خڵرڵکخستن و بانگهێشتکردنی زڕدڵشتی بڵئاشکرا وداوایان لڵ خڵڵک کرد ئیتر سڵردڵمی ئازادیڵ پڵویست ناکات بڵ نهێنی پڵیڵڵوی زڕدڵشتی بکڵن.

بڵم شێوڵیڵ هڵزاران خڵڵک زڕدڵشتی بوونی خڵیان ئاشکراکرد و بڵ ئاشکرا بانگڵوازیان بڵ زڕدڵشتی بوون دڵکرد، هڵروڵها سڵدان کڵسی تریش بوون بڵ زڕدڵشتی، بڵڵام بڵداخڵوڵ لڵگڵڵ گهێشتی زڕدڵشتی لڵ باشووری کوردستان لڵ عڵراق گروپڵ جیهادیڵ ئیسلامڵکان سڵریان هڵڵدا و بیروباوڵڕی تووندڵڕوڵی ئیسلامڵی لڵ تڵواوی عڵراق بڵ کوردستانیشڵوڵ بڵاوبووڵوڵ، سڵرهڵڵدانی گروپڵ تووندڵڕوڵ ئیسلامیڵکان لڵ عڵراق سڵرسامبوونی خڵڵکڵک لڵ کوردستان بڵم بڵروباوڵڕی تووندڵڕوڵ ئیسلامیڵ بووبڵ هووی ئڵوڵی مڵلا و بانگخوازڵ ئیسلامیڵکان بڵ ئاشکرا دڵستیان کرد بڵ هڵرشکردنڵ سڵر زڕدڵشتیڵکان، لڵ مزگڵوت و راگڵیاندنڵوڵ هیڵرش و سوکایڵتی کڵردن بڵ زڕدوشتیڵکڵان و بیروباوڵڕی زڕدڵشتیڵکان، بڵتایبڵتی دوای ئڵوڵی ئیسلامڵیان بینیان حکومڵتی هڵرڵمی کوردستان بڵباکڵ لڵوڵی بڵرانبڵر بڵ زڕدڵشتیڵکان دڵکڵڵت. ئیدی ئیسلامیڵکان هڵر بڵ هڵرش و سوکایڵتڵوڵ نڵوڵستان بڵڵکڵو بڵ ئاشکرا فتوای کافربوونی زڕدڵشتیڵکانیان دڵرکرد، فتوایان دڵرکرد کڵ هڵرکڵس ببڵتڵ زڕدڵشتی کافر دڵبڵت و بڵڵکو تڵڵاقی دڵکڵوڵت و ئڵگڵر هاوسڵرگیری کردبڵت دڵبڵت کڵسوکاری ژنڵکڵ خڵزانڵکڵی لڵوڵربگرنڵوڵ لڵ یڵکیان جیابکڵنڵوڵ، نابڵت بڵ هیچ شێوڵیڵک کڵسانی زڕدڵشتی لڵ قڵبرستانی موسڵمان بنڵژرڵت. ئڵم فتوادانڵ و هڵرشانڵ بڵ سڵر زڕدڵشتیڵکان بڵتڵواوڵتی کاریگڵری کردڵ سڵر زڕدڵشتیڵکان.

بڵداخڵوڵ حکومڵتی هڵرڵم هیچ پاڵپشتی و بڵرگریڵکی لڵ زڕدڵشتیڵکان نڵکرد و ناکات و بڵ تڵنها بڵجڵیانی هیڵا و دڵهڵڵڵت بڵ هیزڵ تووندڵڕوڵ ئیسلامیڵکان.

بڵم شێوڵیڵ زڕدڵشتیڵکان لڵ بارودڵخڵکی زڕر خراپدان

سڵدان کڵسی زڕدڵشتی رووبڵڵووی هڵرهڵشڵ دڵبنڵوڵ، بڵ هیچ شێوڵیڵک ناتوانن چالاکی ئاینی خڵیان هڵبڵت، بڵبڵردڵوامی هڵرهڵشڵی کوشتنیان

لە سەرە لەلایەن ئیسلامیەکانەوە ، تەنانەت چەندین کەس تەقەی لێکراوە ، بەمەبەستی ئەوەی جێگای داخە و لە هەمانکاتتدا جێی سەرسوومانە زۆرێک لە زەردەشتیەکان کاتێک سکاڵا تۆمار دەکەن لە لای پۆلیس و ئاسایش بە هیچ شێوەیەک سکاڵاکانیان بە هەند وەرناگیرێت و پشتگوێیان دەخرێن و وەک ئەوەی ئازادی و تەنانەت ژیانی خەڵکی زەردەشی هیچ گرنگ نەبێت لای دەسەڵاتدارانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەر ئەمەش نە بەتەنکو لە ترسی ئیسلامیەکان هیچ ڕاگەیاندنێک ناوێرێت باسی دەخی زاردەشتیەکان بکات، هەتا ئێستا سەدان بەرنامەو چاوپێکەوتن و ڕیپۆرتاژ کراوە سەبارەت بە هەموو ئاینەکانی تری کوردستان کەچی تەنانەت بە یەک وشەش کەس باسی زەردەشتی و دەخی زەردەشتیەکان ناکات وەک بەڵێت ژیانی هەزاران کەسی زەردەشتی هیچ گرنگ نەبێت بە کەمەڵگای کوردستان و بە ڕاگەیاندن وتەنانەت بە دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش، هەربۆیە زەردەشتیەکان بە ناچاری بە لەشاو کوردستان بەجێدەهێڵن کەچ دەکەن بەتایبەتی ئەوکەسانەی کە هەڵەشی کوشتیان لە سەرە چوونکە دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێم نایانپارێزن و هیچ چارەیەکیان نیە لەوە زیاتر پەنا بەرنەبەر کەچکرد بە وڵاتانی ئەوروپا بەمەبەستی خەرزگارکردن لە کوشتن و لە ناوچوون.
ئەوەی لە سەرەوە باسمان کرد ڕاستی یەکی تاڵە کە ڕەسەنترین ئاینی کوردی لە کوردستانی عێراق لە بەردەم قڕکردن و لەناوچوونداین بەبێ ئەوەی بە کەس جێگای سەرنج و گرنگی پێدان بێت.

نووسینی: پشتیوان حەمە عەلی سابیر

هەنگاوی نوێی چین لە کوردستان: هاوکاری یان کۆنترۆڵ؟.. ئاگری قادر*

لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا کە کەماری گەلی چین ، دامەزراوەیەکی نوێی ئیداری و کەمەڵایەتی لە هەرێمی کوردستان دامەزراند، کە بە "شورای مەزن" ناودەبرێت. لە کاتێکدا کە لە ژێر زمانی هاوکاری و

گۆڕەپانی پێشکەش دەکرێت، ئەم رێکخراوە نیگەرانی قووڵ سەبارەت بە فراوانبوونی تاکەوی، ئەندازیاری کۆمەڵایەتی و ئۆگەری وەرینی سەربەخۆیی ناوخۆیی بەدوای خۆیدا دەهێنێت. لە هاوکێشەیەکی ئەکادیمی و جیۆپۆلەتیکییەوە، هاوکێشانی چین دەبێت لە چوارچێوەی فراوانتری ستراتیژی جیهانییەکەیدا تێبگەین – ستراتیژییەك کە کاریگەریی سیاسی، دزێکردنی ئابووری و پێشبینی ئایدیۆلۆژی تێکەڵ دەکات.
دامەزراندنی دامەزراوەیەکی لەو جۆرە لە کوردستاندا ناتوانرێت لە مەدەلی حوکمڕانی لەمژینەی چین جیا بکرێتەوە کە هاوگ و هیشی لە کۆنترۆڵی ناوەندی و سنووردارکردنی ئازادییە مەدەنییەکان و ملکەچکردنی تاکەکان بە دەسەڵاتی دەوڵەت هەیە،سیستەمی سیاسی ناوخۆیی چین بە حوکمڕانی یەك حزبی و سەرکوتکردنی ناڕەزایەتی و میکانیزمی چاودێری کۆمەڵایەتی بەرفراوان تایبەتمەندە. ئەو دامەزراوانەی کە لە ژێر ئەم مەدەلەدا دروست دەکرێن – چ لە ناوخۆیان دەرەوە – زەرجار خزمەت بە دوو مەبەست دەکەن:
درێژکردنەوەی دەسەڵاتی دەوڵەت
داشتنی هەفتاری گشتی لە هاوگی فەرمی ورد و ئاشکرای کۆنترۆکردنەوە
ئۆگەر سیستەمێکی لەو شێوەیە هەنارد بکرێت بە کوردستان، تەنانەت بەشێوەیەکی بەشکی یان ناڕاستەوخۆ، کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر مافی مرۆڤ، بەشداری سیاسی و ئەتۆنەمی کۆمەڵایەتی هەڕەشەگرێت. بەیەکەوە پێویستە ناساندنی بەناو "شورای مەزن" بە شێوەیەکی هاوخەباتگرانە وەك ئامرازێکی کاریگەری کاریگەری هەڵسەنگێندرێت نەك پێکهاتەیەکی بەڵایەن یان گۆشەسەندن
"شورای مەزن" وەك هەنگاوێك بەرەو کۆیلایەتی مەدەرن – هاوبەشی ترسناکانە کە پەڕەکەی چینی کۆنەڵی نوێ بە چاودێریکردن، دیسپلینکردن، یان دەستکاریکردنی گروپە کۆمەڵایەتییەکان دروست دەکات. لە زەرەك لەو ناوچانەی کە چین ئەرگانی کولتووری یان کارگەڵی دامەزراندووە، ئەم دامەزراوانە ئاوەنێیەکی لایەنگەکانی مەدەلی حوکمڕانی ناوخۆیی چین بوون کە :
بەیاردانی ناوەندی
شەفافیەتکی سنووردار
دامەزراندنی ستراتیژی نوخبە ناوخۆییەکان بە داشتنی بەچوون
بەرنامەی پەروەردەیی و کولتووری کە بە گەڵینی ناسنامە و دەسەزیکان داهێژراون،ئەم نەخشانە ئاوە دەردەخەن کە "شورای مەزن" دەتوانێت وەك میکانیزمەك بە چوونە ناو کۆمەڵگەی مەدەنی کورد و کەکردنەوەی کاریگەری و وردە وردە ئاساییکردنەوەی نەرمەکانی پاوانخوازانە کار بکات،لە هاوگەی پێوەندییە

نەودەوەتییەکانەوە، بەرژەوەندی چین بە کوردستان هاوتەریبە لەگەڵ ستراتیژییە فراوانکاری پشتێن و ڕێگا و خواستی فراوانکردنی کاریگەری لەناو ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا. دامەزراندنی دامەزراوە سیاسییەکان یان نیمچە سیاسییەکان ڕێگە بە چین دەدات خۆی لەناو پێکهاتە ناوخۆییەکاندا جێگیر بکات، ئەمەش کاریگەری دروست دەکات کە دەتوانرێت لە دانوستانە دیپلۆماسییەکان یان ئابووریییەکانی داهاتوودا بەکاربهێنرێت، بە کوردستان دروستکردنی دامەزراوەیەکی ئاڵاستەکراوی دژەکی و خاوەن دەسەڵاتێکی ناڕوون پێناسەکراو پرسیاری ڕێخۆشکەرانە دەوروژێنێت، ئایا ئەم ڕێکخراوە خزمەت بە بەرژەوەندییە ناوخۆییەکان دەکات یان ئامانجە ستراتیژییە دژەکییەکان؟

چ میکانیزمێك لەپرسینەوە و شەفافیەت و چاودێری مسۆگەر دەکات؟

جەماوەری کورد چەن لە دەستکاری ئایدیۆلۆژی یان سیاسی دەپارێزرێت؟

بەبێ وەڵامی ڕوون، مەترسییەکان لە سوودە ئۆگرییەکان زیاترن

ڕێگریکردن لە دامەزراندنی وەها ئۆرگانێك تەنیا کردەوەیەکی بەرخۆدانی سیاسی نییە؛ ڕێوشوێنکی پێویستە بۆ پاراستنی کرامەتی مرۆڤ و سەروەری دامەزراوەیی و خواستە دیموکراسییەکان. ئەزموونی کورد لەگەڵ زلهێزە ناوچەییەکان دەریخستووە کە زەرجار قەوارە بیانییەکان نێك لە ڕێگەی داگیرکاریی بینراوەوە، بەڵکو لە ڕێگەی هاتنە ناوەوەی دامەزراوەیی وردە وردە بەدوای کاریگەریدا دەگەڕێن. لەم چوارچێوەیەدا چین – بە مەژووی کۆنترۆڵکردنی تاکەوانە و فراوانبوونی نەودەوڵەتییەوە – نوێنەرایەتی هاوبەشی ڕزگاری نییە بەڵکو بکەرێکی پەتانسێلی هەژموون دەکات. چین وەك هێزێکی “کۆلایەتی و داگیرکاری” ڕێنگە بەهێز دەربکەوێت، بەڵام لەگەڵ ئۆشدا ڕێنگدانەوەی ئەو ترسە ئاستقینەکانە کە ڕێگیان لە بەرگە جیهانییەکانی پراکتیکەکانی حوکمەانی چیندا هەیە. پێویستە “شورای مەزن” پێشنیارکراوی کوردستان لە چوارچێوەیەکی ئەکادیمی و جیۆپۆلەتیکی گەورەتردا وەك هەوڵێك لەلایەن دەوڵەتێکی تاکەوەوە بە درێژکردنەوەی کاریگەریی ئایدیۆلۆژی و سیاسی و ئیداری بە ناوچەیەکی لاواز تەبگەین. پاراستنی ئەتەنەمی و ئازادییەکانی گەلی کورد پێویستی بە وریایی و شەفافیەت و ڕەتکردنەوەی پتەوی ڕێگەدان بە زلهێزە بیانییەکان هەیە بە سەپاندنی پێکهاتەکان کە سازش لەسەر مافەکانی مرۆڤ و سەروەری دەکەن. هەر لەبەر ئەم هۆکارە دەبێت دەستپێشخەرییەکە بە شێوەیەکی ڕێخۆشکەرانە هەڵسەنگەندرێت – و دواجار ڕێت بکرێتەوە بە پاراستنی ئایندە و کرامەت و چارەنووسی کوردستان.

ئاگری قادر
خوێندکاری دکتۆرا لە یاسای ژینگەیی نەوەوتی لە زانکۆی نیشتمانی تایوان

ڕژێ قەدەغەکردنی جینۆسایدو ڕێزگرتن لە قوربانیان

Message Body

77 ساڵ لەمەوبەر بەیاری قەدەغەکردنی جینۆسایدو سزادانی بکەرانی دڕچوو, 10 ساڵ لەمەوپێش لە لایەن نەتەوەی ککگرتووکانەوە بە بۆشداری 153وڵات بەیاری ئەوە درا ئەم ڕۆژە وەك ڕۆژی جیهانی قەدەغەکردنی جینۆسایدو ڕێزگرتن لە قوربانیان و سزادانی بکەرانی بناسرێت , مرۆڤایەتی خرایە بەردەم ئەرکێکی ئەخلاقی کە بەرەو رووی جینۆسایدببێتەوە.
جینۆسایدێککە لەو تاوانە گەورانەی مرۆڤایەتی بە دەستیپێوە دەتلێتەوە, تاوانێکە بوونی گروپە مرۆییەکان لەسەر بنەمای ڕەگەز، نەتەوە، ئایین، بیروباوەڕ.....دەکاتە ئامانج, هەڕەشەیکی ڕاستەوخۆیە بە سەر ئاشتی و ئاسایشی نەوەوەتی, ڕەگریکردن لەی بەرپرسیارێتییەکی دەستەجەمعییە, پێویستی بە هاوکاری دەوڵەتان,دامەزراوەکان, تەواوی کۆمەڵگەی نەوەوەتییە.
لە لە کاتێکدا یادی ئەم ڕۆژە لە کوردستان دەکەینەوە, بە داخەوە لە عێراقەکەی ئەمە کە 66 ساڵە پێویست بووە بە ڕەکەوتننامەکەوە, کەچی پرسەی جینۆسایدە بە دوای پرسەی جینۆسایدە تیایدا دووبارە دەکرێتەوە, تاوانبارانی جینۆسایدە ئازادن و لە پلەی خیانەوە وەك بۆشداربووی تاوان سەیر ناکرێن و دان نانێن بە راستییەکاندا, لە بەنەکاندا وەك ڕەزلگیراو دەردەکەون و دوای مردنیان پرسەی شاهانەیان بە ئاڵای کوردستانەوە بە دادەنرێت, ئێستا لەوپەڕی هەزو دەسەڵاتی خیاندان لە ڕووی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ....
پێویستە ژینگەی لە بار بە دووبارە نەبوونەوەی جینۆسایدە پێك بهێنرێت وەك پابەند بوون بە پاراستنی مافی مرۆڤ, سزادانی تەمجیدی تاوانبارای جینۆسایدە و تاوانە گەورەکان, پابەند بوون بە

ڕێکەوتنامە جیهانییەکان, هاندانی کلتوری ئاشتی و پێکەوە ژیان و جیهانێکی ئاشتیانەتر و شکۆمەندتر بۆ هەموو گەلان.
بۆ ئەوەی ڕێز لەو بڕیارە جیهانییە و قوربانیانی جینۆساید بگرترێت و قوربانیان کەرامەتیان پارێزراو بێت, پێویستە دەست بۆجۆ تاوانباران دادگایی بکرێن, ئەوە گەلانەوەی ڕۆژو کەرامەتە بۆ قوربانیانی جینۆسایدی گەلی کوردستان. هەر لەڕەوە وەك ئەم ڕێکخراوانەی ناویبان لە خوارەوە هاتووە داوا لە حکومەتی هەرێم و حکومەتی عیراق دەکەین ئەم ڕێژە بە فەرمی بناسێنن بکرێتە ڕێژەکی تایبەت تیایدا ڕێز لە قوربانیانی جینۆسایدی کوردستان و عێراق بگرن و وەڵام بە سەرجەم داواکارییەکانیان بدرێتەوە لە دادگاییکردنی تاوانباران, باشترکردنی ژیانیان, داوای لێبوردن کردن لێیان, قەرەبووکردنەوەی مادی و مەعنەویان, گەڕانەوەی ڕووفاتی ئازیزانیان , ئاشکراکردنی راستییەکان و ئازادکردنی هەموو بەندکراوەکان, بە دووبارە نەبوونەوەی جینۆسایدو دڵنیایی قوربانیان عێراق دەست بۆجۆ ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی.

لە کۆتاییدا داوا لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی دەکەین کە میکانیزمی کاریگەرتر بۆ ئاگادارکردنەوەی پێشوەختە و دەستوەردانی خێراترو کاریگەرتر و لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرانی تاوانەکان بەبێ جیاوازی پەرەپێبدات, بە ئەم مەبەستە دەسەڵاتەکانی نێتوە یەکگرتووەکان و دادگای تاوانی نێودەوڵەتی بەهێزترو فراوانتر بکات.
لە کۆتاییدا جگە لە ئیدانەکردنی تاوانەکانی جینۆساید کە بڕامبەر بە گەلەکەمان ئەنجامدراون لە ئێستاو مێژوودا هاوسۆزی تەواومان لەگەڵ قوربانیانی جینۆساید بە درێژایی مێژوو لە تەواوی جیهان دەردەبڕین، لەوانە قوربانیانی هەڵەبجەست، ئەرمەن, ڕواندا, بۆسنە، بەنگلادیش.....تاوانەکانی دیکە, کە هەرگیز نابێت دووبارە ببنەوە.

ناوی ڕێکخراوەکان :

1- ڕێکخراوی مانەوە بۆ پرسی شەهیدان و ئەنفالکراوان
2 تەی ئایکان کوردستان
3 ڕێکخراوی قەدەغەکردنی چەکی کەکوژ لە کوردستان
4 ڕێکخراوی جیهان بۆ چەکی کیمیاوی و بایۆلۆجی
5 هەڵمەتی ژیان دژ بە ئیعدام لە کوردستان
6 هەڵمەتی دادپەروەری
7- ناوەندی داکۆکی پشدەر بۆ قوربانیان وجینۆسایدکراوان

8-ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید
9 -تۆڕی هاوپەیمانی ڕێکخراوە کوردستانییەکان بۆ دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی-koncicc
10-ڕۆژنامەی نگرێ سەلمان
11-تۆڕی ڕێکخراوە کوردستانییەکان بۆ قەدەغەکردنی چەکی ئەتۆمی و کەکوژ-KNOW
12-ڕێکخراوی چاودێری کوردستان-چاك کوردستان
13-گۆڤاری تێبزاوە

نـــزای دێ.. شیعـــری کـــاوەی خەسرەوکاوانی

ئێستاش چاوم لەو دەرگایە
بۆیەکەم جار
کە تۆی لێ هاتیە ژوورەوە…
چاوەکیشم لەو ڕێگایە
تۆی وون کردو
منی خستە شەوەزەنگی بێ نوورەوە…
لەو ڕۆژەوە کەسێ نەما
هەواڵی تۆی لێ نەپرسم
خەمێك نەما بەیادی تێ نەیخەمەوە…
ئەشکێك نەما بۆتێ نەژیّ
لە شەوانی بێ تۆی دا
ئەستێرەیێك نەماوە کە
نەیکەمە هاوڕێ خەمەوە…
دڵم ئێستا نزا دەکات
ئەی چاوەکان
گەردنتان قەت ئازاد نەبێت
بەبێ تۆ ئێستا چۆن بژیم
کاتێك ڕەحم بەدیداری تۆشادنەبێت

4/2/2010

kawa_kiwiny@yahoo.co.uk